

**MILLIY ADABIYOTIMIZ GO'ZALLIK, EZGULIK HAMDA INSONIYAT
ESTETIK XAZINASINI**

Qurbonova Feruza Ilhomovna

“TIQXMMI” Milliy tadqiqot universitetining qarshi irrigatsiya va
agrotexnologiyalar instituti

ANNOTATSIYA: Adabiyot hamisha go'zallik, ezgulik va nurafshon hislarni tarannum etish, ilohiy ruh ifodachisi bo'lishni o'zining ezgu missiyasi deb bilgan. Biz adabiy-ma'naviy zaxirasi yuksak, ma'naviy tahdid va iste'dodsizlikka yon bosmagan ulug' xalqmiz.

Kalit so'zlar: Inson ruhiyati, ezgulik, psixologik, fe'k-atvor, xarakter.

АННОТАЦИЯ: Литература всегда считала своей благородной миссией прославление красоты, добра и светлых чувств, выражением божественного духа. Мы великая нация с высоким литературным и духовным резервом, не поддающаяся моральным угрозам и бездарности.

Ключевые слова: Психика человека, добродетель, психология, характер, характер.

ANNOTATION: Literature has always considered its noble mission to glorify beauty, goodness and enlightened feelings, to be an expression of the divine spirit. We are a great nation with a high literary and spiritual reserve, and we do not give in to moral threats and lack of talent.

Keyword: Human psyche, virtue, psychological, character, character.

Psixologik portretida muallifning asosiy diqqat-e'tibori qahramon xarakterini ochadigan, o'y-kechinmalarini ifodalaydigan qabariq (noyob) detalga qaratiladi. Obrazni psixologik va axloqiy-ma'naviy mazmun bilan to'ldiradigan bunday detal portretida o'ziga xoslik kasb etadi. U orqali qahramonning psixologik belgilari aniq-ravshan ko'rinadi.

Badiiy asar kayfiyatining inson ruhiyatiga bevosita va bilvosita ta'siri badiiy mushohada teranligi hamda badiiy estetik salohiyatining ichki qonuniyati bir butunlikda uyg'unlashib talqin etilishi yozuvchining yutug'i hisoblanadi. Adib qahramon ruhiyatini tahlil qilar ekan, har bir personaj yashashdan maqsad va ma'no qidiradi. Ollah tomonidan buyurilgan farz va amallarni ikki dunyo mezonidan kelib chiqib baholaydi va baholi qudrat bajaradi, shunga ko'ra romanda psixologik, falsafiy va ilohiy tushunchalar badiiy umumlashma mazmun kasb etadi.

Chorak asr davomida tarix va inson munosabatlarini idrok va ifoda etish tamoyillari tamomila o'zgardi. Badiiy haqiqat ijtimoiy-siyosiy hayot tasviridan ustun qo'yilib, Arastu davridayoq tasdig'ini topgan mavqeini egalladi. Endilikda, personaj aksariyat sho'ro romanlarida kuzatilganidek, voqelikka ilova emas, balki o'z o'y-xayol va xatti-harakati bilan tirik inson sifatida xolis tasvirlana boshladi.

Boshqacha aytganda, alohida shaxs borlig'i ijtimoiy voqelikdan ko'ra murakkabroq hodisa va uni tushunish va izohlash muhim ekani poetik idrok etila boshladi. Globallashuv davri shiddati ta'sirida o'z milliy qiyofasidan ayrilib qolmaslikka intilayotgan kishilar ruhiy intellektual olami, tuyg'ular dunyosini ko'rsatishga ehtiyoj ortdi. Nuqul kitobxonga o'rnak bo'lish va unga yo'l-yo'riq ko'rsatish missiyasini tashuvchi, ammo o'z shaxsiy hayoti, insoniy tuyg'u-kechinmalaridan mahrum trafaret adabiy qahramonlar inkor etildi.

Bu hol badiiy nasrga kundalik turmushning adoqsiz ikir-chikirlariga o'ralashib yashayotgan – el qatori oddiy odamlar obrazini olib kirdi. Polvon, usta, duradgor, cho'pon, dehqon, qorovul, farrosh, hatto qishloqdan shaharga kelib biror ijtimoiy mavqe egallay olmagan, ammo millat ruhini tashuvchi o'zini anglab, odamlar orasidagi o'rnini topib olishga intilayotgan, Q.Yo'ldoshev ta'biri bilan aytganda, “qahramon bo'lmagan qahramonlar” tasviriga ham e'tibor ortdi. Aslida, chinakam roman kundalik turmush ikir-chikirlari bilan qanoat tuyishi mumkin emas. Bunda u o'zining ijtimoiy zalvori, ya'ni millat fikriy-hissiy qamrovini belgilash missiyasidan mahrum bo'ladi.

Muhammad Salomning “Katta xonadon” romani ham millat kishilari turfa qiyofalari, betakror fe'l-atvorini haqqoniy tasvirlagani, xarakterlar yorqinligi, o'zbekona turmush tarzi ichdan nurlantirilgani, hayotiy ekani bilan muayyan estetik qimmat kasb etadi. Bizningcha, bir xonadon muhitining betakror tasvirlari shu oila inson va jamiyatni anglash modeli ekanini ko'rsatadi. Zotan, adibni tashvishga solayotgan bosh omil milliy o'zlikni asrab qolish muammosidir. Umuman, dunyo adabiyotida namoyon bo'layotgan janriy sinkretizm hodisasi mustaqillik davri o'zbek romanlari qiyofasini belgilovchi muhim faktordir. S.Meliyev ta'kidlaganidek, biz dunyo uchun faqat o'zligimiz va o'zbekligimiz bilan qadrlimiz, qiziqarlimiz.

Zotan, adabiyot hamisha go'zallik, ezgulik va nurafshon hislarni tarannum etish, ilohiy ruh ifodachisi bo'lishni o'zining ezgu missiyasi deb bilgan. Biz adabiy-ma'naviy zaxirasi yuksak, ma'naviy tahdid va iste'dodsizlikka yon bosmagan ulug' xalqmiz. Milliy adabiyotimiz nafaqat mazmun zalvori, balki shakliy-uslubiy go'zalligi, ezgulik hamda nafosat ifodasiga ehtiyojmand kitobxonlari bilan barcha davrlar talotumlaridan omon chiqib, insoniyat estetik xazinasini boyita olgan.

Shunday ekan, o'zbek romanchiligidagi bugungi izlanishlar o'z ijobiy samaralarini berishi aniq. Romanchilikdagi izlanishlar muammosi adabiy tanqidchilikda muayyan bahs-munozaralarga sabab bo'ldi. Bizningcha, san'at asari sifatida mustaqil borliq bo'lgan har bir romanni muallif badiiy falsafasi, odam va olamga munosabati, xayolot dunyosining qamrovi, hayotiy vaziyat-holatlarni baholash tarzi, roman kompozitsiyasi, xronotopi, poetik ifoda usullari, qahramon hissiy-intellektual dunyosida sodir bo'lgan evrilishlar e'tiqodiy asosi, badiiy tasvir vositalari nuqtayi nazaridan o'rganish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Boltaboev H. Mahmudov M. Adabiy-estetik tafakkur tarixi. Uch jildlik. 1-jild. Qadimgi davr.- Toshkent: MUMTOZ SO'Z, 2013
2. Mustaqillik davri adabiyoti. – Toshkent: G'.G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2006.
3. Psixoanaliz asoslari. O'quv qo'llanma. – Toshkent: O'zbekiston, 2004.
4. To'raev D. Romanchiligimizning yangi ufqlari// Davr va ijod mas'uliyati. –Toshkent: Yangi asr avlodi, 2004. –B. 25-26